

חדושי הרשב"א מסכת ברכות דף מא עמוד א

מתיב' היו לפניו צנון וזית מברך על הצנון ופטר את הזית, תמיהא לי היכי ס"ד דמקשה דצנון פטר לגמרי זית אף בשאין צנון עיקר דצנון בפה"א וזית בפה"ע, וי"ל דקסבר שכל החביב פטר את השאר כאלו הוא עיקר והשאר טפלה, אי נמי י"ל דסבירא ליה להאי דדוקא נקט מברך על הצנון ופטר את הזית משום דאף זית אם בירך עליו בורא פרי האדמה יצא וכדתינא במתני', ואף על גב דהתם בדיעבד ה"נ כדיעבד דמי דהא מכי בירך על הצנון נפק ליה ידי זית, והיינו דקתני מברך על הצנון ופטר את הזית ולא קתני מברך על איזה שירצה ופטר את השני, וזה נראה לי עיקר.

רבי יהודה אומר מברך על הזית שהזית ממין ז', ומאן דס"ל דאף בשאין ברכותיהן שוות פליגי מתרץ לה חסורי מיחסרא והכי קתני היו לפניו צנון וזית מברך על הצנון ופטר את הזית במה דברים אמורים שהיה צנון עיקר אבל אין צנון עיקר מברך ע"ז וחוזר ומברך ע"ז ר"י אומר מברך על הזית וחוזר ומברך על הצנון וכו', כנ"ל לפי מה שכתבתי למעלה בשם ר"ה גאון ז"ל דמברך ע"ז וחוזר ומברך על זה על אי זה מהן שירצה תחלה קאמר, אלא דאכתי ק"ל דהא משמע דלדעת המקשה לא מחסרינן לברייתא כלל, ולפיכך נ"ל דלדעת המקשה ר"י ורבנן בשאין ברכותיהן שוות בתרתי פליגי דלרבנן ליכא הקדמה אלא חביב קודם, ועוד דמברך על הצנון ופטר את הזית דברכת פרי האדמה פטר פרי העץ, ואלו לר"י לעולם מין שבעה קודם לברכה ולעולם אין זה פטר את זה וכדקתני מברך על הזית ועל כרחין חוזר ומברך על הצנון שאין ברכת פרי העץ פוטרת את פרי האדמה, והוא הדין באתרוג וצנון שאין ברכת צנון פוטרת את האתרוג דלא אמרו אם בירך על פירות האילן בורא פרי האדמה יצא אלא במברך עליו ממש, ומשום דעולא אמר דלכ"ע מברך על זה וחוזר ומברך על זה אקשי ליה תרתי מהא ברייתא חדא מדרבנן וחדא מדר"י כפשטא דברייתא כנ"ל.

אלא למ"ד בשאין ברכותיהן שוות במאי פליגי א"ר ירמיה להקדים, תמיהא לי ומאי קא קשיא לי' במאי פליגי הא ודאי בלהקדים פליגי דכיון דחד אמר בשאין ברכותיהן שוות ד"ה מברך על זה וחוזר ומברך על זה כלומר שאין הקפדה בהקדמתן א"כ מ"ד עדיין הוא מחלוקת אלמא בהקדמה פליגי, וי"ל דה"ק בשלמא למ"ד בשברכותיהן שוות שפיר שמעינן מיניה כוליה דעתי' דהא קא מיפרשה מילתא בהדיא דבשאין ברכותיהן שוות מברך על זה וחוזר ומברך על זה, אלא למ"ד בשאין ברכותיהן שוות פליגי במאי קא מיפליגי, כלומר לא מיפרשא מילתי שפיר במאי פליגי בשאין ברכותיהן שוות אי למפטר חד לחבריה לגמרי כסברא דהוא מקשה דלעיל ואי להקדים בלחוד, וא"ר ירמיה להקדים בלחוד הוא דפליגי אבל למיפטר חד בברכה דחבריה לא, כנ"ל, עוד יש לי לומר דה"ק בשלמא למ"ד בשברכותיהן שוות בלחוד פליגי שפיר, כלומר יש טעם נכון למחלוקתם שאין להקפיד אלא במקום שהאחד פטר את חברו אבל בשאין ברכותיהן שוות שאין זה פטר את זה במאי פליגי וכי להקדים ברכה זו לזו מי פליגי, ואהדר ליה אין בלהקדים פליגי שאינו בדין שיקדים לברך על מי שאינו חשוב לפני החשוב, וזה נ"ל עיקר.

ולענין פסק הלכה כתב רבי' האי גאון ז"ל דקיי"ל כמ"ד בשאין ברכותיהן שוות ד"ה מברך ע"ז וחוזר ומברך ע"ז, כלומר על איזה שירצה תחלה דכיון דעולא מסייע ליה למ"ד אבל בשאין ברכותיהן שוות ד"ה מודה ר"י לרבנן דחביב עדיף הכי הלכתא, והלכה כרבנן בשברכותיהן שוות, ודרב יוסף ואיתימא ר' יצחק כל הקודם בפסוק זה קודם לברכה קיימא בדלית ליה מיניהו חד חביב אבל אית ליה מיניהו חד חביב עליה חביב קודם, השתא ק"ו מאי דלאו מן האי פסוקא לדברי חכמים הוא קודם לר' אמי ולר' יצחק נפחא תרווייהו ולחד מיניהו לדברי הכל, מאן דאיתי' מן הדין פסוקא כ"ש שיקדום על מה שהוא מאוחר ממנו, ע"כ דברי גאון ז"ל, אבל רבותינו בעלי התוספות והראב"ד ז"ל פסקו כר' יהודה ממעשה דר"ח ורב המנונא דבסמוך דא"ל ר"ח לרב המנונא לא סבר לה מר כל המוקדם בפסוק זה הוא קודם לברכה ואי בחביבותא תליא מילתא מאי קא קשיא ליה לר' חסדא דילמא רב המנונא תמרי חביבי ליה טפי אלא ש"מ דלאו בחביבותא תליא מילתא וכו' יהודה, ולי נראה דאי משום הא לא קשיא דר"ח ה"ק ליה משום דלא סבר לה מר להא דרבי יצחק דאמר כל המוקדם בפסוק זה קודם לברכה לא קפיד בהו ולאו משום חביבותי' דתמרי, ודרך שאלה היה משום דאיכא רבי חנן דלא ס"ל לההיא דרבי יצחק, ואמר ליה לא אלא משום שזה שני לארץ.

ואלא מיהו לענין הלכה מסתברא ודאי דהלכה כר' יהודה דפשטא דההיא ודאי כותיה אזלא, ועוד דתניא בתוספתא פרוסה של חטים ושלמה של שעורים מברך על פרוסה של חטים, פת שעורין ופת כוסמין מברך על של שעורים והלא כוסמין יפין מן השעורים אלא שהשעורים ממין ז' ואין הכוסמין ממין ז', וגרסינן עלה בירושלמי רבי יעקב בר אחא בשם רבי זעירא דרבי יודה היא דר' יודה אמר אם יש ביניהן ממין ז' עליו הוא מברך, ומשמע דכולה מוקי לה כר' יהודה ואפילו פרוסה של חטים ושלמה של שעורים דמוקדם בפסוק, וההיא הא איפסיקא לעיל בהלכתא בפלוגתא דרב הונא ורבי יוחנן דאמרינן עלה אבל פרוסה של חטים ושלמה של שעורים ד"ה מברך על פרוסה של חטים, ואי משום ק"ו דאמר גאון ז"ל ליתא דהא ר"י גופיה מודה במאי דליתיה בקרא

דהיינו בשאין ברכותיהן שוות דליכא דין קדימה לחד מינייהו אלא מברך על איזה מהן שירצה תחלה, ואף על גב דאית ליה לר"י המוקדם בפסוק זה הוא קודם לברכה ולא אמרינן ביה ק"ו, אלא ק"ו פריכא הוא מההוא טעמא דאמרית לעיל דשאני התם דליכא אלא קדימה בלבד ואין אחד מהן נפטר בברכת חבירו ולפיכך לא חשו לה כ"כ ובכי הא חביב קודם, אבל בשברכותיהן שוות דחד פטר חברה חדא מילתא חשיבא טפי והלכך בכי הא חשוב עדיף.

וק"ל דהא בביריתא דכיצד הסבת סעודה קתני עלו והסבו הביאו לפנייהם יין אף על פי שכל אחד ואחד בירך לעצמו אחד מברך לכולן, אלמא אף על פי שחטה קודמת בפסוק זה יכול הוא להקדים את היין בזמן שהיין חביב לו כי התם, וי"ל דהתם בשאין ברכותיהן שוות היא, א"נ יש לומר דהתם שתיית היין של קודם סעודה צורך הפת הוא כי היכא דליגרריה לליביה וניכול נהמא טפי לתאבון, וכענין שאמרו [ל"ה ב'] בערבי פסחים והוא הדין אפילו לפרפראות כדמשמע במתני' כדקתני בירך על הפרפרת לא פטר את הפת דאלמא מברך תחלה על הפרפרת, ומאי טעמא הוא דפרפרת לרבות בתאות אכילת הפת היא באה וכדאמרי' [פסחים קי"ד א'] עד שהוא מגיע לפרפרת הפת, והא דאמרי' כל הקודם בפסוק זה קודם לברכה וחטה קודמת בפסוק לכל, לאו בכוסס את החטה הוא דהא לכ"ע חטה דכתיב בקרא לאו בכוסס הוא אלא בפת כדגלי קרא בתריה דכתיב ארץ אשר לא במסכנות תאכל בה לחם וכדאי' לקמן בפרקין, ותדע לך דהא לכ"ע כוסס את החטה אין מברך לאחריו לא ג' ולא מעין ג' וכדמשמע בביריתא דלעיל דהכוסס את החטה, ולקמן נמי גבי מתני' דאכל ענבים ותאנים, אלא חטה דכתיבא באורייתא היינו לחם והוא הוא דקודם לכל וברכתו חשובה שגורם ברכה לעצמו מתוך שנשתנה לעילויא וסעיד, ומסתברא דאפילו לר' יהודה אם היו לפניו אתרוג וזית וקדם וברך על האתרוג אף על פי שאינו רשאי אינו צריך לחזור ולברך על הזית כיון שבברכותיהן שוות והוא שנתכוון לפטור את הזית בברכת האתרוג, דאפי' לב"ש דאמרי דפרפרת אינה פוטרת אפילו מעשה קדרה ואף על פי שבברכותיהן שוות דתרווייהו בורא מיני מזונות ואפ"ה לא פטר מעשה קדרה לההוא לישנא דבסופא פליגי כדאיתא לקמן, דילמא התם בשלא נתכוון לפטור את מעשה קדרה הא נתכוון פטר, ומיהו אפילו לת"ק דהתם דאמר דפרפרת פטר מעשה קדרה הכא לא פטר אלא במתכוון לפטור את הזית אבל בלא מתכוון לא דאינו בדין שיפטור מי שאינו חשוב את החשוב דרך גררה אלא דרך כונה, והיינו נמי טעמא דההיא דהא משמע אפילו לת"ק פרפרת שהיא חשובה פטרה מעשה קדרה, אבל מעשה קדרה לא פטר את הפרפרת, ולפי פירוש זה אם היה אוכל תפוחים ובירך עליהן ואח"כ הביאו לפניו אגוזים אם התפוחים חביבים לו יותר פטר את האגוזים בגררת ברכת התפוחים אבל אם אינן חביבים אינן פוטרין את האגוזים אלא א"כ נתכוין להם מתחלה, כנ"ל.